

روان‌شناسی تربیتی

دکتر ملکه مشهدی فراهانی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

علیرضا عرب بیگی

عضو انجمن روان‌شناسی آمریکا

با مقدمه‌ای از پروفسور غلامعلی افروز

استاد ممتاز دانشگاه تهران

نشر واثقا

سرشناسه	: مشهدی فراهانی، ملکه، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: روانشناسی تربیتی / ملکه مشهدی فراهانی، علیرضا عرب بیگی؛ با مقدمه‌ای از غلامعلی افروز.
مشخصات نشر	: تهران : وانی، ۱۳۹۶.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۹۶-۶۷-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۹۵.
موضوع	: روان شناسی تربیتی
موضوع	: Educational psychology
شناسه افزوده	: عرب بیگی، علیرضا، ۱۳۷۱ -
شناسه اثر	: افروز، غلامعلی، ۱۳۲۹ - مقدمه نویسنده
رده بندی کده	: ۱۳۹۶ ۹۵۳/۱۰۵۱LB
رده بندی دیویی	: ۱۵/۳۷۰
شماره کتابشناس ملی	: ۵۰۳۹۲۸

روان شناسی تربیتی

نویسندگان: دکتر ملکه مشهدی فراهانی - علیرضا عرب بیگی

چاپ اول: ۱۳۹۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۹۶-۶۷-۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نشر وانی: خیابان انقلاب خیابان وحید نظری بین خیابان ابوریحان و دانشگاه پلاک ۳۶ واحد ۱

تلفن: ۰۹۱۲۱۸۶۴۵۵۸-۶۶۹۷۴۵۶۱

فروش اینترنتی www.ketab.ir

۲۰۰۰۰ ریال

۱۳	 مقدمه
----	-------------

فصل اول

۱۵	 یادگیری، آموزش و روانشناسی تربیتی
۱۶	 اصطلاحات و مفاهیم مهم علم روانشناسی تربیتی
۱۹	 تعریف و موضوع روانشناسی تربیتی
۲۰	 زمینه تاریخ روان شناسی تربیتی

فصل دوم

۲۳	 نظریه رشد شناختی پیاژه
۲۳	 مفاهیم زیربنایی نظریه رشد شناختی پیاژه
۲۶	 مراحل رشد شناختی از نظر پیاژه
۲۶	 دوره اول: دوره حسی - حرکتی (تولید تا ۲ سالگی)
۲۹	 دوره دوم: دوره‌ی تجسمی - عملیات عینی (از ۲ تا ۱۱ سالگی)
۳۲	 دوره سوم: دوره‌ی انتزاعی یا صوری (از ۱۱ تا ۱۵ سالگی)
۳۳	 هوش و تفکر
۳۳	 رشد و یادگیری از دیدگاه پیاژه
۳۴	 روش آموزشی مناسب برای یادگیری بر اساس نظریه پیاژه
۳۴	 انتقادهای وارد شده بر نظریه پیاژه

فصل سوم

۳۷	 نظریه‌های رشد شناختی
۳۷	 نظریه رشد شناختی ویگوتسکی
۳۷	 فرضیه‌های ویگوتسکی
۳۸	 کارکردهای نخستین و عالی ذهنی
۳۹	 تفکر و زبان از دیدگاه ویگوتسکی
۳۹	 خودنظم‌دهی
۴۰	 منطقه تقریبی رشد

۴۱	کاربردهای آموزشی نظریه ویگوتسکی
۴۱	مقایسه نظریه‌های رشد شناختی ویگوتسکی و پیاژه
۴۲	نظریه رشد شناختی برونر
۴۳	نکات مهم در مورد نظریه شناختی - یادگیری برونر
۴۴	مفاهیم مورد نظر و مهم در نظریه برونر
۴۵	نظریه رشد اریک اریکسون
۴۶	پنج نظام محیطی
۴۷	زمینه‌های اجتماعی رشد
۴۸	رشد اجتماعی - هیجانی
۴۹	نظریه رشد اخلاقی پیاژه
۴۹	نظریه رشد اخلاقی کلبه‌گ
۵۲	آموزش اخلاق

فصل چهارم

۵۳	نظریه‌های یادگیری رفتار
۵۳	نظریه شرطی‌سازی پاسخگر یا کلاسیک پاولف
۵۴	مراحل شرطی کردن رفتار پاسخگر
۵۴	خاموش کردن رفتار پاسخگر
۵۵	بازگشت خودبه‌خودی
۵۵	تعمیم و تمیز محرک
۵۵	شرطی شدن در سطح بالاتر
۵۶	مقایسه تعمیم محرک و شرطی شدن در سطح بالاتر
۵۶	ارزشیابی شرطی‌سازی کلاسیک
۵۷	نظریه شرطی‌سازی وسیله‌ای ترندایک
۵۸	نظریه شرطی‌سازی کنشگر اسکینر
۵۸	ارائه تقویت‌کننده مثبت
۵۸	حذف تقویت‌کننده منفی
۵۹	ارائه تنبیه
۵۹	خاموشی رفتار کنشگر
۵۹	مقایسه شرطی‌سازی پاسخگر و شرطی‌سازی کنشگر
۶۰	کاربرد نظریه شرطی‌سازی کنشگر در اداره امور انسانی

فصل پنجم

۶۱	نظریه‌های یادگیری شناخت (گستالت، آزوبل، بندورا)
۶۲	نظریه یادگیری گستالت
۶۳	نظریه یادگیری معنی‌دار کلامی آزوبل

۶۳	هرم ساخت شناختی
۶۴	معنی‌دار بودن یادگیری
۶۵	انواع پیش‌سازمان‌دهنده‌ها
۶۶	روش آموزشی مورد استفاده نظریه یادگیری معنی‌دار کلامی
۶۶	انگیزش و یادگیری معنی‌دار
۶۷	نظریه یادگیری شناختی - اجتماعی بندورا
۶۸	نقش تقویت در یادگیری از راه مشاهده
۶۹	مفاهیم مهم در نظریه شناختی - اجتماعی بندورا
۷۰	انواع تقویت در نظریه بندورا
۷۰	الگوپردازی و رسانای خبری و سرگرم‌کننده
۷۱	کاربردهای آماری - ریاضی یادگیری شناختی - اجتماعی

فصل ششم

۷۳	نظریه‌های یادگیری شناختی - خبرپردازی، نظام یاد
۷۴	رویکرد خبرپردازی
۷۴	نظریه سه مرحله‌ای خبرپردازی
۷۶	نظام‌های حافظه بلند مدت
۸۰	اقسام دانش قابل ذخیره در حافظه درازمدت
۸۱	گنجایش و طول مدت نگهداری اطلاعات در حافظه سراز مدت
۸۱	بازنمایی اطلاعات در حافظه
۸۲	نظریه‌های تازه‌تر خبرپردازی
۸۴	الگوی خبرپردازی مطلوب
۸۵	کاربردهای آموزشی نظریه‌های یادگیری خبرپردازی

فصل هفتم

۸۷	سبک‌های یادگیری و تفکر
۸۷	سبک‌های یادگیری
۸۸	سبک‌های یادگیری شناختی
۸۹	سبک‌های همگرا، واگرا، جذب‌کننده و انطباق‌یابنده
۹۲	سبک‌های انطباق‌یابنده
۹۳	تفاوت سبک‌های یادگیری و رویکردهای یادگیری
۹۴	انواع دیگر دسته‌بندی سبک‌ها (رویکردهای) یادگیری
۹۴	سبک‌های محیطی، هیجانی، جامعه‌شناختی، فیزیولوژیکی و روانشناختی
۹۷	سبک‌های یادگیری عاطفی - هیجانی گراشا و ریچمن
۹۷	خلاصه سبک‌های یادگیری گراشا و ریچمن
۹۸	سبک‌های حسی - شهودی، دیداری - کلامی، فعالیتی - تأملی و مرحله‌ای - کلی (فلدر و سیلور)

- ۹۸..... سبک‌های تفکر
- ۱۰۰..... نتایج پژوهش‌های مربوط به سبک‌های یادگیری
- ۱۰۱..... چگونگی برخورد معلم با یادگیرندگان دارای سبک‌های مختلف
- ۱۰۱..... بحث انتقادی درباره‌ی سبک‌های یادگیری و تفکر

فصل هشتم

۱۰۳..... راهبردهای یادگیری و مطالعه، شناخت و فراشناخت

- ۱۰۳..... شناخت
- ۱۰۴..... فراشناخت
- ۱۰۴..... راهبردها: شناخت
- ۱۰۵..... راهب: بکار، موضوعات ساده و غیر معنی دار
- ۱۰۵..... راهبرد: تراز موضوعات پیچیده و معنی‌دار
- ۱۰۵..... بسط یا گسترش معنایی: از مطالب ساده و پایه
- ۱۰۷..... بسط یا گسترش معنا: برای طالب پیچیده
- ۱۰۷..... نقشه‌ی مفهومی
- ۱۰۸..... راهبردهای فراشناختی
- ۱۰۹..... کنترل و نظارت
- ۱۱۳..... سنجش راهبردهای شناختی و فراشناختی

فصل نهم

۱۱۵..... حل مسئله، تفکر انتقادی و آفرینندگی

- ۱۱۶..... انواع مسئله‌ها
- ۱۱۶..... حل مسئله به عنوان انتقال یادگیری
- ۱۱۶..... انواع انتقال یادگیری
- ۱۱۸..... روش آموزش حل مسئله و مراحل آن
- ۱۲۰..... پیشنهادهایی برای افزایش توانایی‌های حل مسئله در یادگیرندگان
- ۱۲۱..... تفکر انتقادی
- ۱۲۱..... تعریف و ویژگی‌های تفکر انتقادی
- ۱۲۲..... نکاتی در مورد آموزش تفکر انتقادی
- ۱۲۲..... آفرینندگی (خلاقیت)
- ۱۲۳..... دیدگاه‌های مختلف نسبت به آفرینندگی
- ۱۲۳..... ویژگی‌های تفکر واگرا
- ۱۲۴..... آفرینندگی، هوش و پیشرفت تحصیلی
- ۱۲۵..... ویژگی‌های افراد آفریننده
- ۱۲۵..... آموزش آفرینندگی

فصل دهم

۱۲۷.....	طراحی آموزشی، هدفهای آموزشی و آمادگی برای یادگیری
۱۲۷.....	الگوهای طراحی آموزشی
۱۲۸.....	طراحی آموزشی معلم - محور: الگوی عمومی آموزشی
۱۲۸.....	طراحی آموزشی یادگیرنده - محور مبتنی بر رویکرد سازنده‌گرایی
۱۲۹.....	ویژگی‌های طراحی آموزش یادگیرنده - محور و آموزش معلم - محور
۱۲۹.....	هدف‌های آموزشی
۱۳۰.....	گزینش و تدوین هدف‌های آموزشی
۱۳۰.....	طرح سه مرحله‌ای هدف‌گزینی
۱۳۱.....	هدف‌های آموزش رفتاری
۱۳۱.....	انتقادات وارده به هدف‌های رفتاری
۱۳۲.....	هدف‌های آموزشی شناختی
۱۳۶.....	طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی: حسی شناختی
۱۳۹.....	طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی: حوزه حسی
۱۴۱.....	طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی: حوزه روانی - حسی
۱۴۲.....	طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی بر اساس اهداف یادگیری
۱۴۳.....	بازده‌های یادگیری

فصل یازدهم

۱۴۵.....	آموزش معلم - محور
۱۴۵.....	آموزش به کمک سخنرانی
۱۴۶.....	فنون آموزش با روش سخنرانی
۱۴۹.....	طبقه‌بندی تکالیف
۱۵۰.....	معایب روش سخنرانی
۱۵۰.....	مزایای روش سخنرانی
۱۵۰.....	موارد استفاده روش سخنرانی
۱۵۱.....	آموزش مستقیم
۱۵۳.....	روش‌های وابسته به پژوهش
۱۵۳.....	روش‌های وابسته به نظریه یادگیری
۱۵۴.....	روش آموزش برای یادگیری در حد تسلط
۱۵۶.....	روش‌های آموزش مستقیم مستقل از معلم

فصل دوازدهم

۱۵۹.....	آموزش یادگیرنده - محور
۱۶۰.....	آموزش به روش بحث گروهی (گفتگوی آموزشی)
۱۶۰.....	مراحل آموزش بحث گروهی (تمام کلاس)

آموزش برای یادگیری اکتشافی (یادگیری پژوهشگری).....	۱۶۲
مراحل آموزش برای یادگیری اکتشافی.....	۱۶۳
امتیازات استفاده از روش آموزش اکتشافی.....	۱۶۴
معایب استفاده از روش آموزش اکتشافی.....	۱۶۴
روش اکتشافی هدایت‌شده.....	۱۶۴
آموزش به کمک یادگیری مشارکتی.....	۱۶۵
ویژگی‌های آموزش به کمک یادگیری مشارکتی.....	۱۶۵
انواع روش‌های یادگیری مشارکتی.....	۱۶۶
مزایا و معایب روش یادگیری مشارکتی.....	۱۶۶

فصل سیزدهم

حاشیه، تفکر انتقادی و آفرینندگی.....	۱۶۷
انواع مسئله‌ها.....	۱۶۸
حل مسئله، عنوان، مثال یادگیری.....	۱۶۸
انواع انتقادی یادگیری.....	۱۶۸
روش آموزش حل مسئله و مراحل آن.....	۱۷۰
تفکر انتقادی.....	۱۷۳
تعریف و ویژگی‌های تفکر انتقادی.....	۱۷۳
آفرینندگی (خلاقیت).....	۱۷۴
دیدگاه‌های مختلف نسبت به آفرینندگی.....	۱۷۵
ویژگی‌های تفکر واگرا.....	۱۷۵
آفرینندگی، هوش و پیشرفت تحصیلی.....	۱۷۶
ویژگی‌های افراد آفریننده.....	۱۷۷
آموزش آفرینندگی.....	۱۷۷

فصل چهاردهم

آموزش به کمک روش‌های تغییر رفتار.....	۱۷۹
سیک‌های مختلف اداره کلاس درس.....	۱۷۹
تعریف و هدف تغییر رفتار.....	۱۸۰
روش‌های افزایش نیرومندی رفتارهای مطلوب موجود.....	۱۸۱
انواع تقویت‌کننده‌های مثبت.....	۱۸۲
مطالبی در مورد تقویت و تقویت کردن.....	۱۸۳
روش‌های ایجاد رفتارهای مطلوب تازه در دانش‌آموزان.....	۱۸۴
روش‌های نگهداری رفتارهای مطلوب.....	۱۸۵
برنامه‌های تقویت.....	۱۸۶
برنامه‌ی نسبتی ثابت.....	۱۸۶

۱۸۶.....	برنامه نسبتي متغير
۱۸۶.....	برنامه تقويتي فاصله‌اي ثابت
۱۸۷.....	برنامه‌ي تقويتي فاصله‌اي متغير
۱۸۸.....	رقيق کردن برنامه‌ي تقويتي
۱۸۸.....	روش‌هاي کاهش و حذف رفتارهاي نامطلوب
۱۸۹.....	انواع تقويت‌هاي تفكيكي
۱۹۵.....	منابع

مقدمه

تربیت به معنای پروردن است و با ایجاد دگرگونی به منظور دستیابی به کیفیت مطلوب، حاصل می شود، و با عینیت بخشیدن به کمالات بالقوه به طور تدریجی به دست می آید. اگر پدیده‌ای جاندار و قابل رشد را، از صورت و حالت نامطلوب به سمت کیفیت مطلوب یا بهتر، کمال بخشیدیم، می‌گوییم او را تربیت کرده‌ایم، و استعدادهای بالقوه آن را، برای کمال فعلیت بخشیده‌ایم. بر اساس این تعریف، موضوع قابل تربیت، پدیده‌های قابل رشد و تکامل‌پذیری چون انسان‌ها، حیوانات و گیاهان می‌توانند باشند و در غیر این موارد کاربردی ندارد؛ زیرا اشیایی که تمام کمالات بالقوه آنها فعلیت یافته یا فاقد کمالات بالقوه‌اند تربیت هم نمی‌پذیرند. به همین دلیل است که تربیت در مورد انسان و حیوان و رویدنی‌ها که رشد و نمو محسوس دارند، به کار می‌رود. در هر کدام از این موارد نیز معنای خاصی دارد. در مورد انسان، تربیت به معنای رشد و پرورش است. تعالی و اخلاق نیکو و فعلیت یافتن کمالات بالقوه نفسانی است و درباره حیوانات، رشد غرایز یا عادت دادن آنها به کاری است که مورد نظر تربیت کننده است و در مورد گیاهان، رشد و پروری بیش از حد معمول مراد است که با ایجاد اوضاع مناسب صورت می‌گیرد.

پروفسور غلامعلی افروز